

MV
Dec 1
XIV-906

HUNGARY

Towns /3801/
Revolution /2910/

HUNGARIAN EYEWITNESS REPORTS ON THE BEGINNING OF THE
REVOLUTION IN BUDAPEST.

SOURCE GRAZ: Official of the State Survey Office in BUDAPEST,
39.

DATE OF OBSERVATION: October 23 - 25 1956.

ENGLISH SYNOPSIS: A detailed study and analysis of political
developments prior to the October 23 uprising and the first
three days of the revolution in BUDAPEST.

CORRESPONDENT'S COMMENT: Source a highly intelligent man,
wrote himself the above text.

EVALUATION COMMENT: In general accordance with earlier
reports of Western news agencies and press correspondents on
the first three days of the revolution in BUDAPEST.

+ + +

Október 23-án délután öt órakor érkezem SZOLNOKról
szolgálati gépkocsimmal BUDAPESTre. Néhány perce tartózkodom
lakásomon, csejtenek. Egy barátom, áll az ajtóban, kezében pa-
pirlap, az izgalomtól felindultan nyugtja át és kérdi, tudom-e
mi van a városban? Nem tudtam semmit. A szavakat hadarva, az
előszobában állva tájékoztat a Bem szobornál lezajlott tünte-
tésről, már rohan tovább, ott hagyja a papirlapot és a lépcső-
házból még visszaszól, hogy a tüntetés végén VERES Péter is fel-
szólalt, ismertette az Írószövetség hat pontját, a tömeg lehur-
rogta, mert ez a hat pont nem tartalmazta a legfontosabb köve-
teléseket.

Magam maradok, olvasom a nálam hagyott lapot, az
egyetemi ifjúság követelését 14 pontban! A lap tetején ez áll:
"A kormány ma nem engedélyezte a követelés kinyomtatását és a
rádió is megtagadta a közzétételét! Ezért a 14 pontot minden
lehető módon sokszorozsítjuk és hólabda módján terjesztjük!
Született X.22-ről 23-ra virradó éjszaka, az új Magyar Szabad-
ság hajnalán, a Műszaki Egyetem aulájában, több ezer, Hazáját
szerető egyetemi polgár részvételével! Terjeszd!"

/more/

Az elmúlt súlyos esztendők után, ilyen hirtelen, szinte hihetetlen számomra, hogy kezembe tartok egy papirlapot, melyen leírva ott van mindaz, amitől megfosztottak, ami kell, ami nélkül nincs magyar élet. A követelések közül egynek a papírra fektetése is végzetes veszélyt, pusztulást jelentett eddig, ezért nem irtunk, csak óvatosan körülnézve beszéltünk ezekről a problémákról. És az éjszaka megszületett, az egyetemi ifjúság pontokba foglalt és leirt mindent! Ha hihetetlen is, igaz! No nem! Itt most már többről van szó, mint a lengyel eseményekkel kapcsolatos szimpátiáról. Sokkal többről! Minden idegszállammal érze, hogy a kocka el van vetve, ennek folytatása lesz, komoly folytatása, országra, talán világra szóló...

Nem maradhatok egy percet sem otthon, menni kell, ki az utcára, vinni a lapot, azonnal!

Egy régi ismerőshöz vezet első utam. Sok éjszakákba nyúló töprengés van mögöttünk. A család izgatott, fiuk a tüntetőkkel vonult tovább, utóljára a körütről jelentkezett telefonon. Helyszíni tudósítást adott a menetről és arról, hogy "eddig minden rendben van!" Alig váltunk néhány mondatot, éppen hogy végighallgatjuk a rádió GERO beszédét - ezt az eredeti SZTALIN-i megnyilatkozást, mellyel benzint loccsantott az országszerte izzó parázsra! - szól a telefon, a fiu jelentkezik, megtudjuk, hogy a felvonuló tömeg a betorkoló utcák felől hatalmasan megnőtt, a SZTALIN-térre érkezett, ahol addit marad együtt, amíg a SZTALIN szobrot le nem döntik!

Tudom, hogy azonnal indulok a színhelyre, de egy tekintet az apa arcára elég ahhoz, hogy feltétlenül velem akar jönni, együtt megyünk. Elég messze vagyunk BUDÁN az Istenhegyi uton, távbeszélőn taxit hívok, kinos percek a kocsni érkezéséig, végre jelez, a ház előtt. Azt hiszem ez a kocsni az utólsók közül volt, melyeket így lehetett rendelni!

Déli pályaudvar, Margithid, Nyugati, Oktogon, mindenki a villanyfényes utcákon, egyre több ember, nagyrészt egy irányba sietnek, amerre mi. És gépkocsikon is, személykocsik is, teherautók tömve emberekkel. A Hősök-terére már nem lehet kocsival menni, a legközelebbi utcában megállunk, körülöttünk gépkocsik egymás mögött, eek a diplomáciai rendszámú.

Gyalog huzunk a tömegen át minél közelebb a szoborhoz. A szobor körül égnek a diszlámpák, melyeket a szobor tisztelőre külön készítettek. A sötét bronzfigurát szemből egy erős reflektorfény világítja meg az Építők Rózsa Ferenc kultúrházának tetőteraszáról, arról a házról, amely oly sok éven át volt színhelye a hírhedt pártgyűléseknek, ahol ütemes tapsokkal ünnepeztették magukat pártvezérek, akik vagy már sehol nincsenek, vagy, ha vannak, most lakásaik mélyén idegesen lesik a fejleményeket és egyetlen megnyugtató érzés számukra a villájuk kapujában szolgálatot teljesítő államvédelmi őr.

A szobornak a misztikus fényben mintha szakálla volna, de ahogy közeledem látom, hogy a szakáll mozog és nem más, mint egy világos szerelőruhában lévő ember, aki a figura könyökében behajlitott jobbkarján áll és vastag kötelet igazít a szobor nyakára. Már látom a megtámasztott létrát is és a többieket, akik segítenek a fent állónak.

Este kilenc óra van, a tömeg óriási és csendben, fegyelmezetten viselkedik. Az egymáshoz közel állók beszélgetnek, miközben figyelik a szobrot. Ilyenek lehet hallani: "Csak, hogy ezt is megértük!", "Többen vagyunk, mint bármely május elsején, pedig ide nem hajott senki!", "Ismeri a 14 pontot, ez az igazi, itt van olvassa, de adja vissza, mert már csak ez az egy példányom van!", stb.

Meghuzzák a köteleket, a szobor nem mozdul, a kötelek elszakadnak. Ujra felmásznak a tömeg itéletének végrehajtói, most már többszörösen veszik a vastag drótkötelet és messze elvezetik a tömeg közé, ahonnan traktor dübörgését lehet hallani. A szobor csizmáinál pedig felvillannak a hegesztő pisztolyok kék fényei! Még egy reflektor fénye gyulladt fel az épületen és most látom, hogy a kivilágított ablakokba hatalmas Kossuth cimereket helyeznek el. Az izgalom egyre fokozódik, a tér tulsó sarkába felhangzik: "Kossuth Lajos azt üzente..." a dal elterjed, halkán énekelve veszi át mindenki.

Közben kalapácsütéseket hallani. Szorgalmas kezek a szobor talapzatának figurái közül verik szét az orosz alakokat.

Végre! Leeresztik a létrát, eltávoznak az emberek a közvetlen közelből, megfeszülnek a kötelek. Órára nézek, pontosan háromnegyed tíz, a tömeg felmorajlik, a szobor megint, majd előre dőlve zuha a térre!

"Meghalt a nagy Pán, a nagy Pán halott!" Érzem, hogy a mi számunkra ebben a pillanatban halt meg SZTALIN!

A tömeg egy emberként énekli a Himnuszt. A csizmába hatalmas nemzetiszínű zászlót tűznek és mindenki boldogan üleli a másikat, a nők közül többen elsírják magukat.

Régen, nagyon régen nem láttam PESTen ennyi sugárzó tekintetet, ragyogó arcot, ennyi boldog embert.

A tömeg vár, az esemény hatása alatt szinte földbe gyekerezett lábakkal. Néhány tehergépkocsi motorja felbug és mintha a tömegből kis foltok szakadnának ki, fiatalokkal, zászlókat lengető fiukkal, lányokkal zsufolásig telve lépésben megindulnak a Hősök tere felé.

"A rádióhoz megyünk!" kiáltják a kocsikról és a tömegről visszhangoznak a szavak: "Gyerünk a rádióhoz!"

/more/

Ez volt a békés tüntetés vége!

A tömeg mindenkit magával ragadva hömpölyög a Hősök tere, a "Szatlin ut", minden környező utca felé. Irány a Bródi Sándor utca, a rádió!

A tömeg elsodort, öreg barátomat elvesztettem. A tehergépkocsik /"Közért", "Tefu", stb. jelzésű teherautók/ a zászlókat lengető fiatalokkal tömve megelőznek bennünket és a megllékutcákon egérutat véve rohannak. Lehetetlen megállni, vagy irányt változtatni, menni kell a tömeggel!

A Deák térre érkezem, az Anker biztosító épületének sarkánál vagyok, mikor a Nemzeti Múzeum felől az első lövéseket hallok. Fél tizenegy van, a békés tüntetést fegyverek váltották fel!

A Rákóczi uthoz, az Astória sarkához még eljutok, de itt már szembe tuduló tömeggel találkozom, nagy a kavargás. Katonai gépkocsik húznak el mellettem honvédekkel tele a Múzeum felé.

Hosszu géppisztoly sorozatokat hallani, egyre többet, egyre erősebben. Még néhány háznyi távolságra eljutok, de az Egyetemnél már kordon van, nem lehet tovább menni.

Megtudom, hogy amíg a szobordöntés tartott, az ÁVH. emberei nagy számban megszállták a Sándor utcát, a Múzeum kert szegélyét és tüzet nyitottak az oda érkező tömegre. Több halott van, honvédek viszonzották a tüzet és megkezdődött a párharc a rádió épületéért!

Most látom az első honvédet, aki géppisztolyával siet el mellettem és akinek a sapkáján a vörös csillag helyett egy darabka nemzeti színű szalag van feltűzve. Ezek ők, a mi katonáink.

A tömeg felszivódik, részekre bomlik, az emberek különböző irányba sietnek, de a házak lakói csoportokban állnak házaik előtt. Minden kapu nyitva, emberek az utcákon.

A Lánchíd fel haladok, a Belügyminisztérium épületéhez közel, az arra vezető utca sarkán ÁVH-sok más irányba zavarják az emberpöket.

Az Alagut bejáratánál vagyok, amikor a PEST-i oldalról először hallok harcokocsik láncalapinak ismert csörgését. Tehát ez is!

A Krisztinában, az Alaguttal szemben lévő sarki bérház előtt csoportban álló emberek éljeneznek és tapsolnak. Az első emeleti erkényen egy kendős asszony nagy zászlót erősít fel, a nemzetiszínű zászló közepén hatalmas kerek lyuk, kivág-
/more/

ták belőle a rendszer gyűlölt jelvényét, mely éveken át helyettesítette cimerünket. Ennek és a zászlót kiakasztó házmeisterének szól az éljen és a taps.

Az 1-es autóbuszra sikerül felprésselődnöm, tele van, már nem áll meg a megállóknál csak a Gellért téren, ahonnan nem mehetünk tovább. Harckocsik kanyarodnak fel a Ferenc-József hídra, a tornyokban magyar katonák. Az emberek integetnek nekik, ők nem intenek vissza, nem tudni velünk vannak-e vagy ellentünk!

A volt Hadik, most "Zalka Máté" laktanyával szemben van a volt Szent Imre Kollegium, most is egyetemisták diákszállása. Minden ablak kivilágítva, a fiuk az ablakokban. Egy csoport egyetemista az utcán, a kapu előtt ácsorog és tárgyal. A Gellért tér felől nagy sebességgel száguld egy katonai tehergépkocsi, lestoppol a diákok előtt, kiugrik egy nemzetiszínű karszalagos civil fiatalember a vezető mellől, és kiáltva mondja a kapu előtt álló fiuknak: "gyertek lőszerért!" Pillanatok alatt felugrálnak a fiuk, valamennyien akik a kapu előtt voltak és már rohan is tovább a kocsi a Körtér felé.

Még a kocsi után nézek, amikor az épületből már újabb csoport tódul a kapun kifelé, leállítják azt az autóbust, amelyen a Gellértig jutottam és amelyben most csak néhány utas van. Az autóbusz a Kelenföld-i garázsba igyekezett. Az utasokat kiszállítják, a vezető mellé ül az egyik fiu, a többi a kocsiba, a lépcsőről valaki felkiált az ablakokhoz: "utánunk, megyünk lőszerért!"

A Körtéren teljes a világítás, sok ember dolgozik, utcakövezetet bontanak, barikádokat emelnek! BUDÁN még nem hallani lövést, de PESTről egyre erősebben.

A 61-es villamos jár, ezzel jutok el a Déli pályaudavrig, éjjel két órakor vagyok lakásomban. Egy óra hosszat fogom rádiómon a különböző külföldi adókat, de velünk kapcsolatban még semmi. Persze éjszaka van és túl korai is még várakozásom. Na reggel már biztosan!

Ruhástól dőlök le, olvasó lámpám ég, aludni lehetetlen.

PESTRől állandóan hallani a fegyverek ropogását és most már néha ágyulövéseket is.

Az első LONDONi adást fogom hármnegyed hatkor. Ez már említi az eseményeket. Jól van, bekapcsolódott a "külvilág!"

BUDAPEST-i rádió: "NAGY Imre a Miniszterelnök. Ez nulla! GERŐ kezében van minden. Honnan ad a rádió? A Sándor utcából biztosan nem, talán a Parlamentből.

/more/

Hétórákor közelben lakó barátaim keresnek fel. Tárgyaljuk az eseményeket, sokra nem jutunk, nem a lakásokban alakul ki a helyzet, hanem az utcákon. Szól a telefonom. PEST-ről a Harminckettesek teréről hívnak fel, megtudom, hogy arrafelé egész éjszaka harcok voltak, most pillanatnyilag csend van, a téren hat holttest fekszik, közöttük egy ÁVH-s százados.

Október 24-e, szerda reggel nyolc óra. Indulok.

A Déli vasutról vagonokat tolnak az emberek a villamos síneken, a Széll Kálmán tér felé. Az Endresz György tér szélén, a Maros utca sarkán nézem az ÁVH. hatalmas épületét. Tavaly lett kész, a kapuban az örök, ablakok becsukva, az egyik második emeleti nyitott ablakból egy micisapkás fej les ki óvatosan. Már átöltözött? Ebben a pillanatban robog a kapu elé riadó kocsi, leugrálnak vagy tizen, géppisztolyaikat szorongatva, maguk előtt lökdösnek be a kapun egy fiatalembert, olyan egyetemista kinézetűt. Tizen, ki tudja bent hányan egy ellen!

Végtelen sorok állnak kenyérért, élelemért, ismét minden ember az utcákon! Hiszen a rádió felhívást közölt, hogy az emberek menjenek munkahelyeikre! Örültség! Nem, a kormány egyáltalán nem ura a helyzetnek, azt se tudja mit tegyen. Van egyáltalán kormány? Vagy csak a "párt" van, ez intézkedik? Valószínű az utóbbit!

A Széll Kálmán téren barikádok. Az egyik ablakból hallom a rádiót: a kormány a VARSÓ-i szerződés értelmében kérte az országban állomásozó szovjet csapatok segítségét! Ime, minden álarc lehull!

Mintha igazolni akarná a rádió adását, egy szovjet teherautó rohan el mellette, megrakva tele zsákokkal, tetején néhány katona hasal, négy irányban csőre töltött fegyverekkel. A Mártírok útján, a Margithid felé huznak.

Villamos, autóbusz közlekedés már nincs, csak gyalog lehet menni. A Margit hid BUDA-i hídfőjénél hatalmas tömeg. A hid feljáratánál három magyar harckocsi, a katonák a kocsik mellett állnak, sapkájukon nemzetiszínű szalag! A hídfő és a Margitsziget között további két harckocsi áll. A hidon egy-két ember közlekedik. A tömegben forró a hangulat, az éjszaka eseményeit tárgyalják. Most a legközelebbi harckocsi tetejére feláll a kocsi, valószínűleg az egész egység parancsnoka, főhadnagy, jóarcu fiatal férfi és felolvassa a tizennégy pontot. A tömeg minden pontot megéljenez! A házakon már mindenütt nemzetiszínű zászlók lobognak, a rendszer jelvényei mindenütt eltűntek.

Az egyik mellékutcában a tömegbe fut az az orosz tehergépkocsi, mely mellettem huzott el a Mártírok útján. Még mindig úgy fekszenek rajta a katonák. A tömeg pillanatok

alatt elszedi a fegyvereket, a riadt tekintetű katonákat egy kapu alá kísérik és megkezdik a kocsi rakományának - főként kenyér - a lakosság között való szétosztását. A PEST-i oldalról erős lövöldözés hallatszik!

Sikerül kieszközölnöm a jarekocsiknál, hogy átmehessek a hidon. A tulsó oldalon ugyanugy állanak a magyar harckocsik, mint emitt. A Falk Miksa utca sarkán fekszik egy fiatalember, mellette a falon nagy vérfolt, emlékszem a háborúból, robbanó golyó ölte meg szegényt.

Ahogy a Vigszinház felé haladok, egyre több nyoma az éjszakai harcoknak, kilótt kirakatok, összelőtt házfalak, feldöntött hirdetőoszlopok, leszakított vezetékek és egyre több holttest. Elérem a szinház épületét, amikor a Nyugati felől harckocsik kanyarodnak szembe a Körútra, tornyaik csukva, nem a mieink! Az emberek a kapuk alá húzódnak. A szinház fala mellől figyelem a szembe jövő harckocsikat. A körut jobb oldalán lévő egyik házból sorozatot adnak le rájuk, mire valamennyi harckocsi gépfegyvere dolgozni kezd. Minden irányban lőnek, közben jönnek előre. A szinház feljárójának betonszegélye mellett találok fedezéket, a szinház kapuja csukva, a legközelebbi bérházat már nem lehet elérni. Figyelem, hogy a hídfőnél álló magyar harckocsik tüzet nyitnak-e? Nem, mert az orosz harckocsik, mielőtt a szinházzal egy vonalba értek volna elkanyarodtak balra, az Alkotmány utca felé. Most tudom megszámlálni őket, kilenc darab.

A Nyugatinál már teljes hadi állapot. A Váci ut felé és a Bajcsy-Zsilinszki ut felé feldöntött villamosokból, utca-kövekből és egyéb dolgokból rögtönzött barikádok, füstölő üzlethelyiségek és kézfegyverekkel összelőtt épületek. Az utcásarkokon civil szabadságharcosok őrködnek. Az üzletek előtt itt is, mint mindenütt a városban hosszú sorok, annyi ember jár kint, mint a legforgalmasabb időben, csak mindenki erősen figyel, hogy meddig mehet tovább.

Az Oktogon előtt, az egyik üzlethelyiség már teljesen kiégve, előtte nagy, füstölő halmaz, mely égés közben erősen pattog, robban. A legnagyobb szovjet könyvkereskedés ez, a Horizont, melyet az első órákban felgyújtottak, anyagát az utcára szórták, órák óta ég, a ropogó hang az égő hanglemezek-től van.

A következő ház sarkáról szabadságharcosok sorozatokat adnak le a szemben lévő épület tetejére, ahonnan visszanozzák a tüzet. Az épület tetején ÁVH-sok fészkeltek be magukat, azokat "füstölik" ki. A környéken ezalatt természetesen üres a körut, csak a kapualjakból, a lakások ablakaiból figyelik az emberek a harc kimenetelét. Az egyik második-emeleti ablakból jól ki tudom venni a szabadságharcosok célpontját: a tetőzeten lévő ablak - padlásalakás - függőnye mögül a függönyön át tüzelnek, két alak konturja tisztán kivehető. Sietek a lépcsőn lefe-

/more/

lé, közölni akarom a dolgot a kapu alatt tartózkodó fegyveresekkel, de már velem szembe rohannak felfelé, ők is észrevették az alakokat, néhány másodperc múlva az épület ötödik emeletéről hosszú sorozatokat küldenek a függönyre, ahonnan nem jön több lövés.

Eközben az épület előtt újra szovjet harcokcsik dübörögnek végig az Oktogon felé. Nem tüzelnek, sietnek, az egyik ablakból az utólsóra kézigránát repül, nem robban fel, a járda széléhez gurul. A pillanatnyi csendben rögtön előmerészkednek az emberek, próbálják folytatni utjukat. Páran körülállják a fel nem robban kézigránát, az a probléma, mi legyen vele? Veszélyes a járókelőkre, de arra is aki hozzányúl. Mégis, az egyik fegyveres fiu elküldi a körülállókat, felveszi a gránátot, néhány lépésre elviszi, felnyitja a kanális vasrácsát és bedobja. Nem robbant, de robbanhatott volna!

Az Oktogonon a kávéházak nagy üvegablakai mind kilőve, az egyik buffé belseje ég, az emberek vödörből locsolják a tüzet. Az Abbázia kávéház szétlőtt kirakatában, az ablakokon ül egy harcos, lógatja géppisztolyát, láthatóan ki-merült, vagy vagy husz éves. Idős férfi ér melléje, barátságosan vállára teszi a kezét így szólva: "Na ezt jól csináljátok fiuk!" A fiu tekintete felragyog, ezt válaszolja: "Tőlük tanultuk, hogy kell a forradalmat csinálni, hát most csináljuk!"

A Nemzeti Színházig elég nyugodt a körut, a harcok nyomai az elmúltaké és a következőké egyaránt! Természetesen itt is láthatók, sok fegyveres fiatalember mindenfelé. Most veszem jobban szemügyre ezeket a fegyveres embereket. Mifélek? Abban egyformák, hogy fiatalok. Nem láttam 30 évnél idősebbet közöttük idáig. Többségük munkás ifju, sokan szerelő ruhákban, munkaruhákban. Legtöbb vagy a karján, vagy a kabátján viseli a nemzetiszínű szalagot. A Dohány utca sarkán az egyik megtölti géppisztolya kerek dobját és az égre tartva a fegyvert lead néhány lövést, próbaként.

A Rákóczi ut keresztezésénél nagy kavarodás van. Feldöntött villamosok, barikádok között az utkeresztelés közepén nagy tömeg, erős kalapácsütések, amint fémet vernek. A tömeg közepén ott van az éjszaka ledöntött Sztalin szobor, a fej már különvált a törzstől, a törzsre fehér krétával felírták a közvélemény döntését. Két hatalmas vaskalapács áll azok rendelkezésére, akik szét akarják verni a bronzfigurát. Sokan élnek e lehetőséggel, látom a letört darabokat, többen elviszik emlékebe. A Nemzeti Színház színészbejárójához megyek, hátha tudok az utcai automatából telefonálni, nem tudok, az utcai telefonok már nem működnek. A színészbejáró asztalán nagy halom lőzser, marokra fogva adják ki a kis ablakon az utcára annak, aki szabadságharcos és jelentkezik!

Tovább a köruton. A Rákóczi téren honvédek vannak ~~szabályosan kiadott~~ lövészárkokban. A Baross utca keresztezésé-

/more/

nél csunya kép fogad. Az éjszaka komoly harcainak nyomai. Leomlott bérház, zongora az uttesten, összelőtt falak, füstölő ablakok, sok halott mindenfelé. A saját halottak papírral letakarva, az ellenség halottai takaratlanul fekszenek. Az emberek a romok között turkálnak, az itt lakókon már erősen látszik a kimerültség, az átélt izgalom.

A Baross utcai sebészeti klinika épülete is össze van lőve, a kapualjban bokáig érő üvegszilánkokon át lehet feljutni. Az utcai kórtermeket kiürítették, minden hely zsufolásig tele és állandóan hozzák a sebesülteket! A sebészek állandóan dolgoznak, ugyanugy, mint az ostrom idején. Még van ugyan de erősen fogytán a gyógyszer! A halottakat a klinika kertjében temetik el.

Elmondják, hogy egy 16 éves fiut hoznak be az éjszaka haslövéllel, megoperálták, nem lehetett megmenteni. Tizenegy óra körül azt mondta a nővérnek, hogy tudja meg fog halni. Néhány perc után énekelni kezdte a Himnuszt és meghalt.

A Mária Terézia, most Kilián Laktanyánál az Üllői ut sarkán az előbbihez hasonló kép. A laktanya sarka az első emelettől fölfelé leomlott. Nyilván az az orosz harckocsi lőtte szét, mely a szemben lévő sarkon, a Valéria kávéház előtt van felrobbantva, kiégve. Mellette két orosz katona nagyon megcsontult holtteste.

A laktanya hatalmas kapuja keresztbe van fektetve a bejáratnál előtt a fegyveres honvédek. Kértem mi van, meddig bírják? A válasz rövid és megnyugtató; két hétig bírjuk tartani magunkat, ha kell!

Innen a Boráros tér felé már egyáltalán nincsenek villanyvezetékek, minden a földön hever. A Mester utcánál bariádok zárják le a Ferenc körutat a hid felé.

A Kálvin tér is az ostrom állapotába került Feldöntött villamosok, szétrombolt bódék, felbontott kövezet stb. A tér Muzeum felőli oldalánál nem lehet tovább menni, itt állandó a harc. Rövid időközönként leadott sorozatokat hallani. Meg kell kerülnöm a háztömböt, hogy a Sándor utcába a rádióhoz juszak. A bekötő utcákon is fekszenek halottak, a rádióért folytatott harc ezekre is kiterjedt.

Délután négy óra van, amikor elérem a rádió épületét. Az utcának ez a szakasza emlékeztet azokra a KRIVOJROG-i DNYEPROPETROWSKI-i utcákra, ahol annakidején a legerősebb utcai harcok voltak. A rádió épületének homlokzatán szinte tenyérnyi vakolat sincs, lövés lövés mellett. Az ablakok üresen tátonganak a szűk udvarban kiégett gépkocsi és ledobált berendezési tárgyak tömege. A kapuban három fiatal szabadságharcos áll fegyveresen és egy honvéd zsebre tett kézzel. Mind a négyen rohamsisak. Az épület előtt ÁVH. és kékruhás rendőr halottestek,

/more/

nyolcat számolok meg a közvetlen közelben. Takaratlanul fekszenek, az ÁVH-sokon kirakva igazolványuk. Három igazolványt kézbe veszek, megnézem, feltűnő, hogy egyik sem magyar, nem magyar hangzású név, hanem szláv. Egy szabadságharcos holtteste fekszik közvetlenül az épülettel szemben a másik oldal járdáján a fal mellett, nemzetiszínű zászlóval teljesen betakarva.

A Nemzeti Múzeum felé eső sarkon, tehát mindössze néhány háznyi távolságra egy kilótt harckocsi mögül a szabadságharcosok tüzelnek a Kálvin tér felé. Ez a tüzharc az éjszakai harcok folytatásaként egész nap tart. A másik oldalon ÁVH-sok vannak.

A Rákóczi úton, a Deák téren álló szovjet harckocsikat megkerülve, a Lánchídon át jutok ismét Budára, a hídön szabad a közlekedés. Hétóra körül érek lakásomra.

Telefonon sorra hívom az ismerősöket, barátokat, legtöbb jelentkezik, életjelt ad. Ezekből a rövid beszélgetések-ből lehet megtudni, hogy a sötétedéssel egyidejűleg a város legkülönbözőbb pontjain erősödnek, illetve újra fellángolnak a harcok. Van olyan beszélgetésem, amelynél három barátom hangja mellett erős géppuska sorozatok hangját hallo. A mi környékünk csendes.

Csak csendes volt! A Széll Kálmán tér felől fegyverropogás tör fel és néhány perccel később erős ágyuzást hallani. A zaj állandóan erősödik és mintha közeledne,

Ablakomból a másik irányban, a Sashegy oldalán torkolat útzet látok felvillanni. Onnan is ágyuk dohogását hallom szüntelenül. Harckocsik csörögnek felfelé a Déli vasut felől és a mellettünk lévő Galántai utcán kanyarodnak el a Sashegy irányában. Magyar harckocsik megnyitják tüzüket a házak felett a hegyre.

A város egybként ki van világítva, ahol nem lőték még szét a vezetékeket, égnek az utcai lámpák. Tíz óra körül az emberek már nem járnak az utcán, csak a harcosok közlekednek és azok, akik barikádok, fedezékek építésénél segítenek. A kapukat legtöbb helyen bezárják.

Egész éjszaka hallani a gyalogsági és tüzérségi fegyverek zaját. A BUDA-i harcok is erősek. Ahogyan világosodik, halkul a csatazaj és mire reggel lesz, már csak itt-ott hallani lövéseket.

A rádió kinosan hosszú hangelemezműsorát a közlemények szakítják félbe. Ismét felhívás, hogy az emberek menjenek munkahelyeikre. Nyolc órakor elindulok, hogy ismét a városba menjek.

Megváltozott képek! A Déli vasutnál, az Endresz

/more/

György téren a legnagyobb bérház teljes frontját ágyulövések sora érte. Hatalmas lyukak tátonganak a belövések helyein. A barikádoknak állított vagonok szitává löve, a Széll Kálmán tér csatatér, kiégett harckocsik, szétlőtt vagonok, villamosok, roncsok és romok mindenfelé. A Margithidon nem lehet átmenni, ismét a Lánchidnak kell kanyarodnom. A BUDA-i hídfőnél négy orosz harckocsi áll az Alagut bejáratával szemben, de nem tartóztatják fel a forgalmat. Sok ember igyekszik át a hidon mindkét irányban. A PEST-i hídfőnél már lényegesen több orosz harckocsi van, a hídfőt, a Belügyminisztérium épületét és a betorkoló utcákat ellepték. Erős készültséget mutatnak, de nem szólnak a járókelőkre.

Az Andrássy ut és Bajcsy-Zsilinszki ut keresztezésénél állok, sok ember mindenfelé, sokan tanácstalanul ácsorognak, látni rajtuk, hogy eredetileg hivatalaikba, munkahelyeikre igyekeztek, talán kötelességteljesítésből, talán a rádió felhívására, de ez lehetetlen. Az a benyomás, hogy aki a rádiót át felhívott a munkába menésre, annak fogalma sincs, hogy mi van az utcákon.

Három nagy teherautó zsufolásig megrakva fiatalokkal, zászlókat lengető fiukkal leányokkal száguld végig, ezt kiabálják a kétoldalt sűrűn álló tömegnek: "Átállnak az oroszok! Vesszen GERŐ! Hihetetlen, hogy az oroszok mellénk álljanak, az emberek átveszik és kiáltják: "Vesszen GERŐ!" Mindenki integet a fiataloknak, alig robognak tovább, újabb teherautók száguldanak, hasonlókat kiáltanak és még azt, hogy "Gyerünk a Parlament elé!"

A Szabadság téren át érkezem a Kossuth térre. A Földművelésügyi Minisztérium épülete körül sok ember ácsorog, a parlament felé figyelnek. A parlament főbejárata előtt nagy tömeg, feltűnően sok a nő és a gyermek, mint valaki mondja azért, mert még lecsukott hozzátartozóiknak szabadonbocsátását követelik az asszonyok.

Átmegek a tüntető tömeghez. A parlament baloldali kiszögelésénél a sarkon két orosz harckocsi áll, az egyiken a toronyra tűzve magyar nemzetiszínű zászló. A legénység orosz. Fantasztikusnak tűnik, hát mégis igaz volna, hogy vannak átálló oroszok? Egy férfi melletttem éppen magyarázza a dolgot, tud oroszul, beszélt az előbb az egyikkel, azt mondta CEGLED-ről jöttek, azt a parancsot kapták vonuljanak azonnal BUDAPEST-re, mert itt "reakciós csöcselék" garázdálkodik a városban! Ide érve azonban tapasztalták, hogy itt az egész lakosság, minden ember egyet akar, egyet követel, ez tehát a nép megmozdulása és ők a nép oldalán állnak, nem tüzelnek a lakosságra. Ez volna tehát a magyarázat.

A tüntető tömeg fegyelmezett. Most ritmusosan, ütemesen mondják együtt: "nem vagyunk mi banditák". Ezzel a jelzővel GERŐ illetve a tüntetőket!

/more/

Egy férfi a jobboldali pillérre előre jön, az oroszlanfigure mellé, csendesen inti a tömeget, és közli, hogy a küldöttség most fog menni az épületbe és a kormánnyal megtárgyalja a tüntetők követeléseit. A parlament főbejárati nehéz tölgyfakapuja zárva. A férfi megindul visszafelé a pilléren, a tömeg csendben vár.

Ebben a pillanatban hátulról, az Alkotmány utca felől, a Báthory utca felől, a Kossuth híd irányából egyszerre nyitnak tüzet gépfegyverek a tömegre, a tömeg hátába. Pánik! Mindenki a parlament falának rohan, ott keres menedéket. Az épület semmi védelmet nem ad, mert kiképzése nem véd az említett irányokból leadott tüzelésre. Az emberek egymás hegyinhátán a falak mellé gugolnak. A két harckocsi lezárta tornyait és megkezdte a viszont tüzelést. Veszekedett tűzharc alakul ki, mi, az egész tömeg a tűz közepén. Férfiak, asszonyok, gyermekek. Valóban szörnyű. Már sokan elesetek, találatot kaptak, kit hogyan találunk a golyók, hiszen védve senki sincs. A fal mellett térdelve észreveszem a kerek diszkutat, melyet ha a gyepon átszaladva el tudok érni, több védelmet ad, mint ezek a puszta falak. Szembeszaladni az egyik fő tüzelési iránnyal nagy kockázat, de hát itt maradni sem jobb. Megpróbálom. Mint a jégeső pattognak a lövések a falakon, most már robbanó golyóval, nyomjelzős lövedékekkel is lőnek. Futok, elvágódom, megint futok és elérem a kutat. Többen követik példámat. Ölemben esik egy fiatal asszony, arcát a kabátomba temeti, jobbra egy fiatalember zuhan mellé, balra egy kendős öregasszony. Azután mind többen. Van akit futás közben találat ér, néhány lépésre tőlünk arcra bukik és nem mozdul több. Az öregasszony átszól előttem a félig hátatfordító jobboldali fiatalembernek, hogy hátán nagy folt van. Nézem, agyvelő kenődött rajta végig. Többen véreznek körülöttünk. Fekve, hasalva, félig ülve, az alacsony kut magasságáig, zsebkendőket tépünk, segítünk ahogyan tudunk.

A tüzelés nem szűnik! Már igen sok mozdulatlan test fekszik velünk szemben a parlament fala mellett. Meddig tart? Mi lesz itt? Mind itt maradunk?

Végre! Halkul a tüzelés, ritkábban a sorozatok. Vannak akik már rohanni kezdenek a téren át, ezekre új tüzet nyitnak, valamennyi elesik!

Csend, de senki nem moccan. Néhány perc múlva felsivít egy mentő sziréna, a kocsi felénk közeledik és bizonyos távolságon megáll. Két férfi felemel egy sebesült nőt és siet a kocsi felé. Nem tüzelnek rájuk, erre megmozdul a tömeg és fejvesztett rohanással vágja át magát a téren, a Rákóczi szobornál a házak felé. Az elsők akik a falakhoz érnek a kezükkel zuzzák be a kirakattüvegeket és ezeken át ugrál minden a belső helyiségekbe. Az Állami Ellenőrző Központ helyiségében vagyunk. Hozzuk magunkkal a sebesülteket is és rögtönzött kötőhelyet rendezünk be. Sokan a nők közül most esnek össze ájultan az

átélt izgalmaktól, locsoljuk őket. Jajveszékelés, hozzátartozókat keresnek. A kirakatokon át még egyszer szemügyre veszem a színhelyet. Bizony sokan, nagyon sokan vannak akik nem érték meg a végét, akik ott fekszenek mozdulatlanul.

A világító udvarra megyek, itt lehet dohányozni, rágyujtok, az én idegeimnek is jólesik. Másfél órát feküdtünk a kutnál! Most látom, hogy mindkét nadrágszáram véres. Istenem, kinek a vére lehet?

A tömeg zsufolásig megtölti az épület helyiségeit, folyosót, a pécékben a ház lakói vannak.

Mentőautók érkeznek és viszik közülünk a súlyosan sebesülteket. Az utcára menni még nem lehet. Várunk. A lassan megnyugvó légkört felkavarja a hír, hogy az ÁVH. körülvette az épületet és összeszedi a tüntetőket. Mindenki a kapu felé igyekszik, ahonnan kisebb, hármas, négyes csoportokban hagyják el az emberek az épületet. El lehet menni, tanácsos minél előbb!

End